

Ένας ειρηνικός επαναστάτης

Γράφει ο Γιώργος Κουκουράκης*

Ο Ειρηναίος, πριν απ' όλα, ήταν δάσκαλος. Εκατοντάδες έφηβοι, αγόρια και κορίτσια, χάρη σε αυτόν διεύρυναν τους ορίζοντές τους. «Ο δάσκαλος κομματιάζει την καρδιά του και τη μοιράζει στους μαθητές του», συνήθιζε να λέει. Χρόνια αργότερα, μια Κισαμίτσα θυμόταν: «Μιλούσε για τον Θεό και τους αγίους της ορθόδοξης πίστης μας και τους κατέβαζε λίγο πιο χαμηλά, στη γη. Κι έκανε ό,τι μπορούσε για να ψηλώσει εμάς, μήπως μπορέσουμε και τους φτάσουμε. Και όταν λέγαμε για τις αμαρτίες μας, αυτός διόρθωνε τη λέξη αμαρτία με τη λέξη λάθος».

Αργότερα, όταν έγινε Επίσκοπος, επέμενε ότι η ευαγγελική ρήση «ως εν ουρανών και επί της γης» έχει δύο σκέλη. Δεν του πήγαινε μια Εκκλησία που ασχολείται αποκλειστικά με τη Βασιλεία των Ουρανών. «Η σωτηρία του κόσμου και του ανθρώπου», έλεγε, «κρίνεται στα θέματα της ζωής, τα μικρά και τα μεγάλα». Και μιλούσε για τη συνύπαρξη των ανθρώπων, για δημοκρατία, ελευθερία, δικαιοσύνη, ειρήνη. Δεν είναι τυχαίο που κέρδισε την αναγνώριση ακόμη και από ανθρώπους που δεν ανήκαν στους πιστούς της Εκκλησίας.

«Να' χει η Κρήτη ελευθερία, ψωμί και ελπίδα». Αυτή ήταν πάντοτε η αγωνία του. Σε εποχές δύσκολες, όταν η ελληνική ύπαιθρος ήταν αφημένη στη μοίρα της, εκεί που η επίσημη Πολιτεία απουσίαζε, ο Ειρηναίος έδινε το δυναμικό του «παρών». Με ένα γιγάντιο κοινωνικό έργο, οραματικό, με τον άνθρωπο στο επίκεντρο. Μια ειρηνική επανάσταση διαρκείας.

Φτάνει μόνο να αναλογιστούμε πόσα παιδιά από φτωχές οικογένειες βρήκαν μια φιλόξενη αγκαλιά στα Ιδρύματά του και μπόρεσαν να τελειώσουν το γυμνάσιο, να μάθουν μια τέχνη στις σχολές, που ο ίδιος ίδρυσε, να σπουδάσουν στο Πανεπιστήμιο. Αρκεί να σκεφτούμε τις διεξόδους που έδωσε στη γυναίκα της υπαίθρου με τη λειτουργία συλλόγων γυναικών σε κάθε χωριό. Πίστευε άλλωστε ότι «ο άνδρας είναι η κεφαλή του σπιτιού, αλλά η γυναίκα είναι ο λαιμός που κατευθύνει το κεφάλι κατά πώς εκείνη θέλει».

Όταν ο Κισαμίτης Γεώργιος Αννουσάκης, από χρόνια μετανάστης στην Αμερική, του πρότεινε να αναλάβει τα έξοδα για να επιχρυσωθεί η εικόνα του Αγίου Σπυρίδωνος, ο Ειρηναίος τον απέτρεψε: «ο Άγιος έχει όμορφα ρούχα, δεν έχει ανάγκη άλλα. Δεν κρυώνει, ενώ υπάρχουν πολλοί συνάνθρωποί μας, που τους λείπουν και τα ρούχα και πολλά από τα τελείως απαραίτητα». Και αντιπρότεινε να συγχρηματοδοτήσουν ένα ίδρυμα για ηλικιωμένους, το Αννουσάκειο Θεραπευτήριο.

Αυτή η συζήτηση έγινε το καλοκαίρι του 1967. Λίγους μήνες νωρίτερα, το ναυάγιο του «Ηράκλειον» είχε βυθίσει τη δυτική Κρήτη στο πένθος. Ο Χανιώτης οικονομολόγος Κώστας Αρχοντάκης συνέλαβε τότε την ιδέα να αποκτήσουν οι Κρητικοί δικό τους καράβι. Μοιράστηκε τις σκέψεις του με κάποιον τοπικό παράγοντα, που τον προέτρεψε να απευθυνθεί στον Ειρηναίο: «Πήγαινε σε αυτόν που είναι "κουζουλός" και του αρέσουνε τούτανά τα πράματα». Ο Ειρηναίος τέθηκε επικεφαλής αυτής της σταυροφορίας. Φτωχοί αγρότες και κτηνοτρόφοι, χωρίς δεύτερη σκέψη, πούλαγαν ένα πρόβατο, μια πατανία, μερικές ρίζες ελιές και αγόραζαν μια μετοχή. «Αφού είναι ο Ειρηναίος, δεν θα χάσουμε τα λεφτά μας», έλεγαν. Η πρώτη ναυτιλιακή εταιρεία λαϊκής βάσης ήταν γεγονός. Κάπως έτσι, μετά την ANEK, γεννήθηκαν και άλλες αναπτυξιακές προσπάθειες: ETANAΠ, Σέλινο Α.Ε., ANEN κ.ά.

«Οι άνθρωποι όλου του κόσμου έχουν χρέος και καθήκον και συμφέρον να συναντηθούν, να συνεργασθούν και να επιβιώσουν», θα πει το 1968 στα εγκαίνια της Ορθόδοξης Ακαδημίας και εν μέσω δικτατορίας, σε ατμόσφαιρα μονολόγου, θα ξεκινήσει ένας αέναος επικοινωνιακός διάλογος της διάνοησης με την Εκκλησία.

«Κάνε κάτι παιδί μου και για τον Αποκόρωνα, μην τον ξεχνάς», του έλεγε με παράπονο η μάνα του. Το Κοινωνικό Ίδρυμα «Αγία Σοφία», με σημαντική κοινωνική και πνευματική δράση, ήταν η απάντησή του.

Η τελευταία προσφορά του υπήρξε ένα διεθνούς εμβέλειας Ίδρυμα ερευνών και μελετών για τη ζωή, το έργο και την εποχή του κορυφαίου Έλληνα πολιτικού του 20ού αιώνα, το Εθνικό Ίδρυμα «Ελευθέριος Βενιζέλος».

Αλλά η προσφορά του Ειρηναίου δεν περιορίζεται στην Κρήτη. Τέλη 1971, κεραυνός εν αιθρία, φθάνει η είδηση της εκλογής του ως μητροπολίτη Γερμανίας. Το Πατριαρχείο έστειλε σε μια μεγάλη μητρόπολη με 350.000 πιστούς έναν καταξιωμένο ιεράρχη και η χούντα απαλλασσόταν από μια ενοχλητική παρουσία στην Κρήτη. Ο ίδιος δεν γνωρίζει τίποτα. «Πού θα αφήσω το λαό μου;» αναρωτιέται. Αμέσως μετά, όμως, σκέφτεται ότι δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί. «Θεέ μου, αν με στέλνεις Εσύ, θα με συνοδεύσεις, αν με στέλνουν οι άνθρωποι θα με προστατεύσεις», λέει και αρχίζει ένα νέο κεφάλαιο προσφοράς, αυτή τη φορά στον απόδημο ελληνισμό της Κεντρικής Ευρώπης.

Από την πρώτη στιγμή είναι ξεκάθαρος: «η Εκκλησία δεν ζητάει πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων», δηλώνει και η σύγκρουση με το «σκότος», όπως ο ίδιος αποκαλούσε τη συγκεκριμένη κατάσταση, ξεκινά. Δέχεται απειλές, ακόμη και για τη ζωή του. Αφοπλίζει όσους του λένε να φυλάγεται: «Ο Επίσκοπος πρέπει να είναι πάντοτε έτοιμος να γίνει Αρκάδι αν χρειαστεί», τους απαντά. Τρεις δεκαετίες νωρίτερα, άλλωστε, το 1943, είχε βρεθεί στα Χανιά μια ανάσα από το

απόσπασμα των Γερμανών, μιλώντας ως λαϊκός θεολόγος ακόμη, για την κοινωνική δικαιοσύνη του Ευαγγελίου. Δεν εκτελέστηκε αλλά χρωματίστηκε. Έγινε ο «κόκκινος παπάς» και μετέπειτα ο «κόκκινος δεσπότης». Εκείνος έλεγε: «Δεν είμαι αριστερός, είμαι χριστιανός».

Ο Γερμανίας Ειρηναίος διασχίζει συνεχώς ολόκληρη τη χώρα. Είναι το στήριγμα και η παρηγοριά κάθε μετανάστη, κάθε φοιτητή, κάθε κυνηγημένου από το χουντικό καθεστώς της Αθήνας. «Παιδιά μου, δεν μπορούμε να σας αφήσουμε να χάσετε την υγεία σας, να γενείτε λαμαρίνες και λουκάνικα», λέει στους εργάτες. «Ελάτε να μετατρέψουμε τη μετανάστευση σε ευλογία», τους καλεί με τις περίφημες ραδιοφωνικές ομιλίες του, που αν υπήρχαν τότε μετρήσεις, σίγουρα θα σημείωναν ρεκόρ ακροαματικότητας. «Να εργαστούμε έτσι που να μπορούν οι επιγενόμενοι να λένε "από εδώ πέρασαν οι Έλληνες». Το βέβαιο είναι ότι οι επιγενόμενοι λένε: «Από εδώ πέρασε ο Ειρηναίος».

Με το λόγο και τις πρωτοβουλίες του, βρίσκεται πάντοτε μπροστά από την εποχή του:

- χρόνια πριν την ένταξή μας στην ενωμένη Ευρώπη, μιλάει για την κοινή πατρίδα μας, όπου όλοι οι λαοί, ισότιμοι και ενωμένοι, θα δουλεύουν για την πρόοδό της.

- πολύ πριν την καθιέρωση προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη, φιλοξενεί στο Καστέλλι παιδιά από την Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία.

- στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ζητεί από τον τότε πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή τον επαναπατρισμό των πολιτικών προσφύγων, τονίζοντας: «Είμεθα ένας μικρός λαός και έχουμε ανάγκη να περισυλλέγωμε τις δυνάμεις μας και όχι να τις σπαταλούμε σε αντιθέσεις και εξορίες».

- σχεδόν 20 χρόνια πριν την επανένωση της Γερμανίας, εντάσσει στα όρια δικαιοδοσίας της ελληνορθόδοξης μητρόπολης και την Ανατολική Γερμανία.

Το 1981 ο Ειρηναίος επιστρέφει στο Καστέλλι. Έχουν προηγηθεί 14 μήνες αγώνα των κατοίκων της Κισάμου και του Σελίνου απέναντι στην άρνηση της πλειοψηφίας των τότε μητροπολιτών της τοπικής Συνόδου, ενός εκκλησιαστικού κατεστημένου που δεν τον ήθελε στην Κρήτη, αδιαφορώντας για την καθολική απαίτηση λαού και κλήρου.

Το πρωτοφανές λαϊκό κίνημα και η αγάπη των Κρητικών απασχολεί τα πρωτοσέλιδα των αθηναϊκών εφημερίδων και βρίσκει θέση στις σελίδες του αμερικανικού περιοδικού «Time».

Στη δεύτερη αρχιερατεία του, "μια νέα εποχή του Κυρίου" όπως την ονομάζει, συνεχίζει το κοινωνικό έργο του και αναπτύσσει δράσεις για την ειρήνη, τον αφοπλισμό, την προστασία του περιβάλλοντος. Παίρνει ξεκάθαρη θέση υπέρ της απομάκρυνσης των αμερικανικών βάσεων από την Κρήτη. Η μητρόπολη Κισάμου και Σελίνου γίνεται σημείο αναφοράς για το παγκόσμιο φιλειρηνικό κίνημα.

Όσπου, το 2005 γίνεται ο μοναδικός ιεράρχης στην ιστορία της Εκκλησίας της Κρήτης, που επιλέγει να παραιτηθεί. "Δεν είναι ανάγκη να κάθομαι εκεί μέχρι να αναπνέω. Πρέπει να δώσουμε την ευκαιρία σε νεότερους να αναλάβουν δράση", λέει.

Ο Ειρηναίος έκανε καλύτερη τη ζωή χιλιάδων ανθρώπων. Έχει σημαδέψει το χθες, το σήμερα και το αύριο αυτού του τόπου. Μιλώντας για τον Βενιζέλο, είχε πει: "Οι αληθινά μεγάλοι στέκονται πάντα στο λαό τους, φωτισμένοι, οδηγοί, αναμορφωτές και ευεργέτες του (...) Ήξερε να συνδυάζει τα όνειρα και την πραγματικότητα, την πρόοδο και την παράδοση". Αλλά σε αυτά τα λόγια μπορούμε να αναγνωρίσουμε και τον Ειρηναίο.

Στην περίπτωση του βρίσκει απόλυτη εφαρμογή αυτό που γράφει ο αγαπημένος του Καζαντζάκης στην "Ασκητική":

«Ν' αγαπάς την ευθύνη.

Να λες: εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γης.

Αν δεν σωθεί, εγώ φταίω».

Την πορεία της ζωής του, άλλωστε, την είχε προδιαγράψει ο ίδιος ο Ειρηναίος, μέσα από την απλότητα της παιδικής του προσευχής:

«Να κρατώ ένα μαντίλι και να σκουπίζω τα δάκρυα των ανθρώπων.

Να είμαι ένας αετός και κάτω από τις φτερούγες μου να ζεσταίνω την ανθρώπινη δυστυχία.

Να κόψω την καρδιά και να τη δώσω μεζεδάκια για να χορτάσω τους φτωχούς και τα ορφανά παιδάκια.

Να είμαι ένας μικρός λυτρωτής, ένας ταπεινός Σαμαρείτης.

Η ζωή μου ολόκληρη, Κύριε, δεν θα είναι διακονία μόνο για Σένα, αλλά διακονία και για το πλάσμα Σου, τον άνθρωπο».

* Ο Γιώργος Κουκουράκης είναι επιστημονικός συνεργάτης του Εθνικού Ιδρύματος «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». Το άρθρο βασίζεται σε ομιλία του στο πλαίσιο εκδήλωσης για τα 40 χρόνια του Αννουςάκειου Θεραπευτηρίου (Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, Κολυμπάρι Χανίων, 2 Ιουνίου 2010) και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Χανιώτικα Νέα» στις 23 Αυγούστου 2010 (ημέρα των ονομαστηρίων του μητροπολίτη Ειρηναίου).